

Lodewijk Pincoffs, zakenman, politicus en oplichter van formaat

Bert van der Lingen (bertvanderlingen@tabakspijp.nl)

In een eerder nummer van dit blad staat een artikel over een emigratiepijp.¹ Zowel de bestemming op het schip, de pakkende tekst op de steel van een vergelijkbare pijp, als de man met koffers in zijn hand, klaar voor vertrek, waren genoeg reden om de pijp als zodanig toe te wijzen. Afgebeeld is echter niet een standaard emigrant maar de Rotterdamse zakenman en politicus Lodewijk Pincoffs, die klaar staat om met spoed naar de Verenigde Staten te reizen.²

Afb. 1. Portret van Lodewijk Pincoffs (uit: J. Hudig, 1912)

Lodewijk Pincoffs werd op 7 juni 1827 te Rotterdam geboren. Hij werd opgevoed op privéscholen en op een handelsschool in Duitsland waar zijn vader vandaan kwam. Na een aantal jaren in Londen en Antwerpen te hebben gewerkt om de fijne kneepjes van het vak onder de knie te krijgen kwam hij na het overlijden van zijn vader naar Rotterdam. In 1851 trouwde Pincoffs met Esther Raphael, een Amsterdamse bankiersdochter. In 1856 werd hij als lid van de Rotterdamse Gemeenteraad gekozen en niet veel later als lid van de Provinciale Staten. Op

beide posten werd hij een van de meest invloedrijkste leden. Hij richtte de Rotterdamse Ambachtsschool op en was mede oprichter van de Nederlandsch Amerikaansche Stoomvaart Maatschappij (later de Holland-

¹ Kleijweg, 2008, p.1979-1980.

² Twee dezelfde pijpen als in dit artikel worden beschreven bevinden zich in de collectie van het Amsterdam Pipe Museum [pk 08.885a en pk 08.885b]. Deze pijpen komen eveneens uit de werkplaats van Arie van der Kleijn Pzn. (1857-1889). Pk 08.885b is afgebeeld in Duco 1987 (p.67).

Amerika Lijn), de Rotterdamsche Bank (nu de ABN-AMRO) en andere grote instellingen en bedrijven. In 1872 werd hij lid van de Eerste Kamer.

Samen met zijn zwager Henri Kerdijk had hij in 1849 de handelsfirma Kerdijk en Pincoffs opgericht en in 1869 richtte hij de Afrikaansche Handelsvereniging (AHV) op, die zich bezighield met de handel op de zuidwestkust van Afrika met als hoofdkantoor de plaats Banana langs de Congo rivier. De AHV was duur aangekocht en kostte hem en zijn compagnonen fortuinen aan rente, lasten en te betalen dividenden over miljoenen guldens aan kapitaal terwijl er geen grote winsten werden gemaakt. Investeerders waren indertijd aangetrokken door hen grote rendementen in het vooruitzicht te stellen.

Pincoffs was groot voorstander van het aanleggen van de Nieuwe Waterweg waardoor grote schepen de stad konden bereiken. Hiertoe richtte hij in 1872 met 15 miljoen buitenlands kapitaal de Rotterdamsche Handelsvereniging (RHV) op. De Nieuwe Waterweg werd voltooid maar verzandde waardoor verlies werd geleden. Ook een aantal van zijn andere bedrijven voldeden niet aan de verwachtingen van de investeerders. De grote verliezen van de Afrikaansche Handelsvereniging kwamen voor privé-rekening van Kerdijk en Pincoffs die de enorme bedragen niet meer konden opbrengen. Fraude met de boekhouding was voor hen de enige optie om uit de financiële problemen te komen, waarna enorme bedragen van de Rotterdamsche Handelsvereniging naar de Afrikaansche Handelsvereniging werden overgeheveld.

Hij gebruikte zijn goede contacten met koning Leopold II van België om te proberen de AHV te reorganiseren of aan een Belgisch bedrijf te verkopen. Hoewel hij goede zakelijke voorstellen kreeg kon Pincoffs het financieel niet rond krijgen. Bankiers weigerden verdere leningen waarna de toestand onhoudbaar werd.³ In mei 1879 kwam de fraude aan het licht en was het afgelopen. Zijn vriend Hudig schrijft: Op een ochtend in mei ontmoette hij Pincoffs, doodsbleek en met waggelende gang: 'ik heb zoo'n hoofdpijn', 'maar ik moet naar een vergadering'. Hij reikte-mij de hand en ging verder: ik heb hem nooit weer gezien.⁴ Kort na de ontmoeting met Hudig en de desastreuze vergadering vluchtte Pincoffs op 14 mei 1879 met zijn vrouw en drie zoons via Brussel, Calais en Liverpool naar New York. Er volgde een enorme paniek in de zakelijke en financiële wereld. Pincoffs liet Rotterdam met een enorme schuldenlast achter en verschillende firma's

³ Pincoffs 1927, p.68-70.

⁴ Hudig 1912, p.183.

die met hem zaken hadden gedaan gingen failliet. Pincoffs werd bij verstek veroordeeld tot acht jaar gevangenisstraf en zijn compagnon Kerdijk kreeg twee jaar.

Sigarenhandel in New York

In New York begon hij een sigarenhandel en later schreef hij voor de New York World artikelen over buitenlandse betrekkingen. In 1881 vetrok hij met zijn gezin naar Chicago. Vanaf 1894 woonde hij weer in New York waar hij op 28 september 1911, ruim dertig jaar na aankomst, overleed.⁵ Het kostte J. Hudig, die een 'in memoriam' schreef, moeite een en ander op papier te zetten over Pincoffs 'want nog steeds worden in mij droevige gedachten opgewekt bij de herinnering aan den val van een man, die ik gekend heb in zijn opkomst en grootheid, dien ik heb geacht en bewonderd, en die op de ontwikkeling onzer stad een invloed heeft uitgeoefend, waarvan men de wederga te vergeefs zal zoeken'.⁶

Afb. 2. Tabakspot met Pincoffs portret. (Museum Rotterdam inventarisnr. 76600-A-B)

Afb. 3. Luciferdoosje (Museum Rotterdam inventarisnr. 35940)

⁵ Pincoffs 1927, p.70-71.

⁶ Hudig 1912, p.175.

Spotprenten en 'spotpijpen'

Na zijn vlucht verschenen spotprenten, humoristische liedjes en theatervoorstelling over Pincoffs zoals "De plaat gepoetst", waarin zowel Pincoffs als Kerdijsk een rol spelen en "Mijn hart aan u, uw geld aan mij".⁷ In de Rotterdamse theaters werd het toneeldrama "Het dubbele leven" opgevoerd.⁸ Ondernemers grepen hun kans en brachten voorwerpen op de markt met zijn portret, zoals lucifersdoosjes met opschrift "Pincoffs op reis naar Amerika" en tabakspotten met opschrift "Rotterdammer Courant 1880 / 15,000,000 naar Amerika".

Afb. 4. Vooruit !!! en niet terug, 1879-1885. Gouda, Arie van der Kleijn [1857-1889] (Coll. Bert van der Lingen)

Afb. 4a. Detail van de tas van Pincoff, waarop de initialen van de Afrikaansche Handelsvereniging staan

In Gouda werden naar aanleiding van zijn vlucht naar Amerika tabakspijpen met zijn portret op de markt gebracht. Op een wat plomp doetelvormig

⁷ Stadsarchief Rotterdam, [o.a.] Catalogusnr. RI 1715 en RI 1717.

⁸ Simons 1926, p.72.

model staat links een stoom-zeilschip met twee masten en op het scheprad de bestemming "N.YORK". Op de rechterzijde zien we een staande Lodewijk Pincoffs met op de achtergrond de masten van zeilschepen in de Rotterdamse haven.⁹ Op de steel links staat: "EN NIET TERUG" en rechts: "VOORUIT!!". Gewoonlijk wordt eerst de tekst op de linkerzijde van de steel gelezen en daarna op de rechterzijde. In het geval van deze Pincoffs-pijp is de tekst omgedraaid. De pijp is rond 1985 in de Drapiersteeg in Gouda gevonden, in een fabrieksstort van de fabrikant Arie van der Kleijn die in de jaren 1857-1889 produceerde. De afbeelding van Pincoffs op de pijp is gekopieerd van een spotprent die in 1879 na zijn vlucht werd gepubliceerd. (afb. 5)

Afb. 5. Pincoffs vlucht naar Amerika (Rotterdamsch Jaarboekje 1927, p.70-71, afb. 17.)

Op de spotprent zien we Pincoffs staande op een jaagschuit met de naam "De Vliegende Hollander" en omringt door reiskoffers de Rotterdamse haven uitvaren. Aan de mast hangt de vlag van de Afrikaansche Handelsvereniging. In zijn linkerhand heeft Pincoffs een leren koffer vast waarop de afkorting AHV en in zijn rechterhand houdt hij een aantal geldzakken geklemd. Boven de prent staat gedrukt: "Verantwoording van

⁹ Een zelfde afbeelding staat op een doetel model van een onbekende fabrikant (Kleijweg 2008, p.1980).

12 miljoen na 24 uren beraad" en eronder "VOORUIT!! EN NIET TERUG!!".¹⁰

Ondanks zijn oplichtingpraktijken heeft Pincoffs veel betekend voor de Rotterdamse haven die door zijn enorme gedrevenheid, grootse projecten en zakelijke inzichten tot een van de grootste havens uitgroeide. In de afgelopen drie decennia is hij gedeeltelijk gerehabiliteerd. Rotterdamse straten, een brug en een hotel werden naar hem vernoemd. In 1998 werd een standbeeld van hem onthuld en in 2011 verscheen na nieuw onderzoek zijn tweede biografie.¹¹

De pijp waar hij op staat afgebeeld is uiteindelijk toch een emigratiepijp, zij het dat hij op de vlucht voor justitie op de boot stapte en niet, zoals de meeste emigranten, om een beter bestaan of fortuin te maken aan de andere kant van de oceaan.

Literatuur:

Anoniem, 1912, 'Dagelijksche kroniek 1911', *Rotterdamsch Jaarboekje* 1912, p.IX-XXIV.

Duco, D.H., 1987, *De Nederlandse kleipijp. Handboek voor dateren en determineren*. Leiden

Hudig, J., 1912, 'In memoriam. L. Pincoffs', *Rotterdamsch Jaarboekje* 1912, p.175-185.

Kleijweg, Aad, 2008, 'Vooruit!!! en niet terug: Emigratie in de 19^e eeuw', *PKN* jrg. 30, nr. 120, p.1979-1980.

Oosterwijk, Bram, 1994, 'Maurits Pincoffs schreef als eerste een brief naar Rotterdam', *Rotterdams Jaarboekje* 1994, p.391-406.

Pincoffs, Adolph L., 1927, 'Lodewijk Pincoffs', *Rotterdamsch Jaarboekje* 1927, p.68-74.

Simons, L., 1926, 'Rotterdam en het tooneel', *Rotterdamsch Jaarboekje* 1926, p.63-75.

Stork, C.F., 1918, 'Ter herinnering aan Mr. M. Mees', *Rotterdamsch Jaarboekje* 1918, p.114-118.

¹⁰ Stadsarchief Rotterdam, Catalogusnr. RI 1710.

¹¹ Bram Oosterwijk, *Ik verlang geen dank. Lodewijk Pincoffs (1827-1911)*. Rotterdam, 2011.